

Sročnost s brojevima dva, tri, četiri

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 2017, 64, 76 - 78**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:429654>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

promjenu, petnaestak istaknutih jezikoslovaca od osamnaest. Odobrenje od ustanova od kojih smo zatražili prihvaćanje načela za izradu novoga izdanja nismo doduše dobili, ali to samo zato što je povjerenstvo smatralo da to pravilo treba provesti bez iznimke, dakle i *vrjemena*.

Javljanje tolikih likova sa *krje* unatoč potiskivanju utjecala je težnja za jekavskim obilježjem hrvatskoga jezika pa se može reći da je protežiranje *kre* moglo nastajati i iz težnje da hrvatski književni jezik ima što više zajedničkih osobina sa srpskim iako je to teško dokazati, ali da je i toga bilo, dokaz je novosadski pravopis koji je protežirao likove sa *kre*. Može se slobodno reći da je uz stručne razloge i iz političkih teško prihvatiti likove kao *prenos, prelom, prevoz, preći, ogrev, modreti, pomodreti* pa tih likova nema ni u Hrvatskome pravopisu iz 1971., kad su njegovi autori inače pazili da što manje izazivaju hrvatskim osobinama. Da smo uvođenjem dvostrukosti oslobodili izrazitu jezičnu težnju i značajnu osobinu književnoga izgovora i pisanja, vidi se po velikoj prihvaćenosti u praksi. No to je druga tema.

Nastavit će se u sljedećem broju.

PITANJA I ODGOVORI

SROČNOST S BROJEVIMA DVA, TRI, ČETIRI

Čitateljica iz Zagreba Z. J. pitala nas je što je pravilno: *Promovirana su* 254 studenta. ili *Promovirano je* 254 studenta. – treba li predikat biti u jednini ili u množini. Pitanje se odnosi na sročnost predikata i subjekta ako je subjektu atribut broj *dva, tri* ili *četiri*, ali i na rod glagolskoga pridjeva ako je glagolski predikat tvoren glagolskim pridjevom radnim ili trpnim.

U gramatikama se obično govori, ako se o tom pitanju uopće govori, o sročnosti predikata s brojevima *dva, tri, četiri*. Na taj se način ne kaže izrijekom smatraju li se brojevi subjektima ili samo atributima uz imenicu. Budući da tema ovoga rada nije sintaktička uloga brojeva, na to se pitanje ne će ovdje odgovarati, nego će se opisati sročnost sa svezama u kojima su brojevi *dva, tri, četiri*.

Sveze kao što su *četiri studenta* Radoslav Katičić u Sintaksi hrvatskoga književnog jezika opisuje ovako: „Iznimka su i brojevi *dva, tri, četiri* jer imenica kojoj su oni atributi... stoji u posebnom jednom obliku, koji je za muški i srednji jednak genitivu jednine... imenice stoje u njemu kad im je atribut jedan od gore spomenutih malih brojeva.“ (1986., str. 443.). U Pranjković-Silićevoj se Gramatici hrvatskoga jezika sveze kao što su *četiri studenta* tumače drugačije: „... kad se u službi subjekta nađu vezani spojevi riječi sastavljeni od promjenjivih glavnih brojeva i imenica muškoga ili srednjega roda tipa dva prijatelja, oba grada, tri čovjeka ili četiri sela...“ (2005., str. 298.).

Broj 254 glavni je broj i to složeni broj. Oko naziva se *glavni broj* slažu sve gramatike, međutim nazivi *jednostavni* i *složeni broj* nisu općeprihvaćeni. Gdje gdje su nazivi *jednočlani* i *višečlani broj*. Sa složenim

se glavnim brojem, a 254 složeni je glavni broj, predikatna sročnost ravna prema posljednjem broju. Ovdje je to četiri. Dakle, kada je o sročnosti riječ, ista je u rečenici: *Promovirana su četiri studenta.* kao i u rečenici: *Promovirana su 254 studenta.*

S brojevima *dva, tri i četiri* slaže se poseban oblik imenica muškoga i srednjega roda, oblik nominativa dvojine (maline, paukala, duala) koji je za te imenice isti kao suvremeni oblik genitiva jednine: *dva, tri, četiri studenta* – imenica je muškoga roda *student* uz broj 254 u nominativu dvojine koji je oblikom isti kao suvremeni genitiv jedine.

Ako se sa subjektom koji je u jednini slaže predikat u jednini onoga roda kojega je subjekt: *Promoviran je jedan student, promovirana je jedna studentica.*, ako se sa subjektom koji je u množini slaže predikat u množini onoga roda kojega je subjekt: *Promovirani su studenti, promovirane su studentice*, očekivalo bi se da se sa subjektom u dvojini slaže i predikat u dvojini pa bismo predikat u rečenici *Promovirana su četiri studenta i četiri studentice*. mogli nazvati predikatom koji je u perfektu dvojine.

Slijedimo li suvremene hrvatske gramatike, dvojina se kao morfološka kategorija zadržala u suvremenom jeziku samo u imenica muškoga i srednjega roda uz brojeve *dva, tri i četiri*. U glagola u suvremenom jeziku nema dvojine, Institutova Hrvatska gramatika izrijekom kaže: „I među glagolskim oblicima došlo je u toku jezičnoga razvoja do znatnoga pojednostavljivanja. Nešto se pri tom i izgubilo... Potpuno je nestala i dvojina kao morfološka kategorija. U 14. st. ona se još sporadično čuva i ima uglavnom stilističku funkciju.“ (1997., str. 630.) Starije se gramatike metodološki razlikuju pa govore i o glagolskoj dvojini. Antun Mažuranić u 19. st. u Slovnici Hèrvatskoj, govoreći o sprezanju glagola, upozorava: „Pazi. Starinski-se-je dvobroj u glagoljih hèrvatskih već

sasvim izgubio, nego-mu-se još samo trag može opaziti u sastavljenih vrèmenih, n. p. došla-su dva (m. došli-su)“ (1866., str. 73). U Maretića se još i u trećem izdanju Gramatike hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika govori o dvojini, ali Maretić smatra da je pomoćni glagol u množini, a da je glagolski pridjev u dvojini. Glagolske pridjeve naziva *pokretnim riječima*: „Uz brojeve *dva, oba, tri, četiri* glagol stoji gotovo svagda u plur. Pokretne riječi kad su u predikatu... stoje u dualu: od prve žene *ostala su* mu dva sina...“ (1963., str. 437.). Budući da u Maretićevoj gramatici nema primjera iz hrvatskih književnika, ovdje ga navodim kao primjer metodologije, a ne kao normativni uzor.

Sročnost može biti bliža i dalja – bliža je sročnost među rečeničnim dijelovima iste rečenice (ili surečenice), a dalja je sročnost među dijelovima dviju rečenica (ili surečenica). Primjerice, u složenoj rečenici: Na sred dvorišta *stajala su četiri stražara* koja *su pazila* na to da zatvorenicima ne razgovaraju.¹ predikat u glavnoj surečenici *stajala su* i subjektini skup *četiri stražara* u odnosu su bliže sročnosti, a predikat u atributnoj surečenici *su pazila* u odnosu je dalje sročnost sa subjektom u glavnoj surečenici četiri stražara.

Sročnost može biti gramatička (prema obliku, formalna) i značenjska (prema smislu, sadržajna). Ako se predikat i subjekt slažu prema gramatičkim obilježjima subjekta (gramatičkom rodu i broju), riječ je o gramatičkoj sročnosti, a ako se slažu prema značenju subjekta (stvarnom broju i spolu), riječ je o značenjskoj sročnosti. Tako je u Krležinoj rečenici U jami *su tri vuka navalila* na kravu ribara Lojze *i pojeli je. tri vuka su navalila* gramatički sročno, a *tri vuka su pojeli* značenjski sročno.

¹ Primjer je iz Babićeve Sročnosti u hrvatskome književnome jeziku, 1998., str. 70.

Suvremene gramatike, a tako i suvremena literatura o sročnosti, ne govore o predikatu u dvojini uz subjektni skup s brojevima *dva, tri, četiri*, nego o predikatu u 3. osobi množine srednjega roda. Smatra se, naime, da se dvojina glagola izgubila u suvremenom hrvatskom jeziku. U rečenici naše čitateljice i pitateljice: *Promovirana su 254 studenta.*, predikat je, prema tomu, u 3. osobi množine srednjega roda. Kada bih ga nazvala predikatom u dvojini, ogriješila bih se o metodologiju suvremene gramatike. Riječ je o bližoj sročnosti i literatura je složna kada je o bližoj sročnosti riječ – predikat uz subjektni skup s brojevima *dva, tri, četiri* treba biti u 3. osobi množine srednjega roda. Evo nekoliko primjera iz hrvatskih književnika: „Naprama meni sđdila *su dva sina* Albiona. (Nemčić), Sačuvane *su tri poslanice* i jedna pobožna pjesma. (Matić), *Prošla su Tri kralja* - ili kako ih zovu „Mali Božić“. (Kovačić), Pod crna i pozlaćena pogrebna kola *upregnuta su četiri velika crna konja* (E. Kumičić), Oko stola *sjedila su četiri mlada čovjeka* (Begović).² Prema tomu, rečenica: *Promovirano je 254 studenta.* nije valjana, a rečenica: *Promovirana su 254 studenta.* valjana je.

U Babićevoj Sročnosti u hrvatskome književnome jeziku navodi se i da bliža sročnost može biti s predikatom u množini muškoga roda, ako je tomu predikatu subjekt imenica muškoga roda: „Tri su pogodili, jedan je promašio. (Kikić, 142.)“ (Babić, 1998., str. 70.). Tih je primjera malo – navedeni je jedini u Babića – a Babić smatra da prednost treba u bližoj sročnosti dati predikatu u srednjem rodu, dakle gramatičkoj sročnosti pred značenjskom. U Pranjković-Silićevoj

Gramatici hrvatskoga jezika, normativna je preporuka oštija: „Kad iza brojeva dolaze imenice muškoga roda, dolazi u obzir i sročnost s predikatom u množini muškoga roda, npr. Dva prijatelja nisu *mogli* dalje, ali je takva poraba rijetka i obilježena (činjenica je razgovornog stila)...“ (2005., str. 298.).

Kada je o daljoj sročnosti riječ, S. Babić navodi mnogo primjera u kojima je predikat u muškom rodu i na temelju tih primjera zaključuje: „Osim onoga što je otvorio vrata, pred nama *su bila* još *dva Nijemca*, stojeći iza mitraljeza. Teško *su disali*. (Šoljan, Izdajice, 32.)... U jami *su tri vuka navalila* na kravu ribara Lojze i *pojeli* je... (Krleža, Povratak F. L., 0573.)... Tada *su* na scenu *stupila četiri komandosa* koji su pod prijetnjom da će dići avion u zrak *prisilili* posadu da promijeni kurs... (VL, 25. 7. 1973., 24.). Skupljeni primjeri pokazuju da je bliža sročnost po smislu rijetka, a tako i dalja po obliku... Na temelju svega može se reći da se kolebanja u bližoj sročnosti između sročnosti po obliku ili po smislu prednost može dati prvoj, a u daljoj prema stilskom izboru izricatelja rečenice.“ (1998., str. 70. – 72.).

I na kraju, valja jasno odgovoriti na postavljeno pitanje – što je pravilno: *Promovirana su 254 studenta.* ili *Promovirano je 254 studenta.* – treba li predikat biti u jednini ili u množini. Predikat treba biti u 3. osobi množine i to s glagolskim pridjevom u srednjem rodu množine pa je pravilna prva rečenica: *Promovirana su 254 studenta.* U daljoj bi sročnosti predikat bio u 3. osobi množine s glagolskim pridjevom muškoga roda množine: *Promovirana su 254 studenta. Klicali su i bacali* kape u zrak.

Sanda Ham

² Primjeri su iz Hrvatske jezične riznice <http://riznica.ihjj.hr/philologic/Cijeli.whizbang.form.hr.html>